

ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ

ΕΠΑΝΟΜΗ (ΠΡΟΣΘΗΚΗ)

Η δημοσίευση τῆς σύντομης μελέτης μας γιὰ τὴν Ἐπανομὴ στὸν 11. τόμο τῶν «Μακεδονικῶν» ἔδωσε τὴν ἀφορμὴ στὸν κ. Α. Τσακνάκη, συγγραφέα τῆς γνωστῆς μονογραφίας γιὰ τὴν Ἐπανομὴ ποὺ λάβαιε ἡδη ὑπόψη μας, νὰ μοῦ ἀποκαλύψῃ τὸ περιεχόμενο ἐγγράφου ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης, δῆποτε καταχωρεῖται ὁ τύπος Ὅπανεμὴ τῆς κωμόπολης ποὺ μᾶς ἀπασχόλησε, πράγμα ποὺ εὐδώνει τὴν ἀποψή μας διὰ τὸ Ἐπανομὴ κρύβεται τὸ νεοελληνικὸ ἐπίθ. ὑπάνεμος. Ἰδού τὸ σχετικὸ χωρίο:

«Ο δὲ Ψαριανὸς θαλασσηνὸς ἀγωνιστὴς τοῦ 21 Νικόδημος Κωνσταντίνος, ὅταν ὑπηρετοῦσε σὲ ναυτικὴ μονάδα ποὺ ναυλοχοῦσε στὴν Ὅπανεμὴ Θεσσαλονίκης, εἰδοποίησε τοὺς προύχοντας τῶν Ψαρῶν γιὰ τὴν ἐπικειμένη τότε ἀπόβαση τοῦ τουρκικοῦ στόλου στὰ Ψαρά».

Ἡ πληροφορία ἀναφέρεται σὲ περίοδο τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης πρὶν ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν (1824). Ο Κωνσταντίνος Νικόδημος ἔχει τὸν βαθμὸ τοῦ ὑποναυάρχου στὰ 1862, ἔτος κατὰ τὸ ὅποιο ἐκδίδει τὸ ἔργο του «Ὕπόμνημα τῆς νήσου Ψαρῶν» στὴν Ἀθήνα σὲ δύο τόμους.

Ἐπίσης μιὰ ἄλλη ὑπόθεση τῆς μελέτης εὐδώνεται ἀπὸ πληροφορία τοῦ φίλου συναδέλφου κ. Νίκου Παπαδόπουλου, διὰ στὴ γλώσσα τῶν κατοίκων τῆς Ἐπανομῆς ἀπανεμὴ ὄνομάζεται πράγματι τὸ ὑπήνεμο μέρος.

Γιὰ τὴ μεταβολὴ Ὅπανεμὴ>Ἐπανομὴ πβ. τὸ ἀνάλογο "Ἄης Ὅπατιος">Ἄης Ἐπάτης (Κ. Μηνᾶ, Τὰ ιδιώματα τῆς Καρπάθου, Ἀθήνα 1970, σ. 33).

Χ. ΙΙ. ΣΥΜΕΩΝΙΔΗΣ

ΕΠΑΝΟΜΗ (ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΣΤΗΝ ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ Χ. Π. ΣΥΜΕΩΝΙΔΗ)

Στὸν προηγούμενο τόμο τῶν «Μακεδονικῶν» δημοσιεύθηκε ἀξιόλογη μελέτη τοῦ Χ. Π. Συμεωνίδη, σχετικὴ μὲ τὴν ἐτυμολογία τοῦ τοπωνύμου Ἐπανομὴ¹. Ὁ συγγραφέας, παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὶς ἀπόψεις ποὺ εἶναι συγκεντρωμένες στὴ μονογραφία τοῦ Ἀθ. Τσακνάκη γιὰ τὴν ἱστορία καὶ τὴ λαογραφία τῆς Ἐπανομῆς², ἀντικρούει μὲ πειστικότητα τὶς λόγιες ἐτυμολογίες τοῦ ὄνοματος ἀπὸ τὸ ἐπάνω νομῆ>>* Ὅπανεμὴ>Ἐπανωμὴ καθὼς καὶ ἀπὸ τὸ ἐπάνω νομῆ>Ἀπωνομὴ διαβλέπει ἐπίσης μιὰ προσπάθεια παρετυμολογικῆς ἐρμηνείας τοῦ ὄνοματος ἀπὸ τὴ φράση «ἐπάνω μή», ποὺ ἀποδίδεται, κατὰ τὴν παράδοση, στοὺς πειρατές ὅπερα ἀπὸ ἀποτυχημένες ἐπιδρομές τους στὸ χωριό.

1. Χ. Π. Συμεωνίδη, Ἐπανομή, «Μακεδονικά», τ. 11 (1970), σ. 306-310.

2. Α. Θ. Τσακνάκη, Ἐπανομή. Ἰστορία-Λαογραφία, «Χρονικὰ τῆς Χαλκιδικῆς», ἀρ. 17-18, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 9.

Κατὰ τὸν Συμεωνίδη ἡ ὄνομασία τῆς Ἐπανομῆς προέρχεται ἀπὸ τὸ θηλυκό τοῦ ἐπιθέτου ἐπίγραμος>ἀπάνεμος>ἀπάνεμη καὶ μὲ καταβιβασμὸ τοῦ τόνου *ἀπανεμή. Ἐν συνεχείᾳ μὲ τροπὴ τοῦ εἰς ο γίνεται: *Ἀπανομὴ καὶ τέλος Ἐπανομή, μὲ λόγια συσχέτιση πρὸς τὸ ἐπάνω.

Τὴν ἄποψη αὐτὴ στηρίζει ὁ συγγραφέας: α) στὸ ὅτι τὸ χωριὸ βρίσκεται κτισμένο σὲ «λίγο βαθουλή πεδιάδα», ὑποθέτοντας ὅτι ὁ πρῶτος οἰκισμὸς τοῦ χωριοῦ πρέπει νὰ κτίσθηκε σὲ τοποθεσία ὑπήνεμη, ἀπὸ ὅπου καὶ προήλθε τὸ ὄνομα· καὶ β) στὸ ὅτι ἀπὸ πολλὲς Ἑλληνικὲς περιοχὲς μαρτυρεῖται τὸ ἐπιθέτο ἀπάνεμος καὶ τὰ παράγωγά του.

Σὲ ὅσα δρᾶ ἔχει σημειώσει ὁ Συμεωνίδης θὰ εἶχα νὰ προσθέσω τὶς ἀκόλουθες παρατηρήσεις μου, οἱ ὅποιες, ἐλπίζω, θὰ είναι χρήσιμες στὴν τελικὴ συναγωγὴ συμπερασμάτων:

1) Τὰ πρῶτα σπίτια τοῦ χωριοῦ, ὅπως βεβαιώνει ἡ προφορικὴ παράδοση καὶ ὅπως ἡταν φυσικό, είχαν κτισθῆ γύρω ἀπὸ τὴ σημερινὴ κεντρικὴ πλατεία, τὴν ὥποια θὰ μποροῦσε κανείς, ἐμπειρικὰ τουλάχιστο, νὰ χαρακτηρίσῃ σὰν τὸ χαμηλότερο καὶ ἐπομένως περισσότερο ὑπήνεμο μέρος τοῦ συνοικισμοῦ.

2) Στὴ νέα Ἑλληνικὴ γλώσσα παρατηρεῖται τὸ φαινόμενο τῆς τροπῆς ἐπιθέτων καὶ μετοχῶν σὲ οὐσιαστικά, χωρὶς τὴν προσθήκη παραγωγικῶν καταλήξεων¹. Ἀνάλογο παραδειγμα πρὸς τὸ ἀπάνεμη>ἀπανεμή θὰ μποροῦσε νὰ σταθῇ τὸ ἐπιθέτο ὁ, ἡ κάθετος>ή κάθετη (όρμια)>οὖσ. ἡ καθετή, ὅπου ἔχουμε πάλι τροπὴ τοῦ ἐπιθέτου σὲ οὐσιαστικὸ μὲ καταβιβασμὸ τοῦ τόνου².

3) Ὁ γλωσσικὸς τύπος Ἀπανεμή δὲν εἶναι ἀμάρτυρος· ἀναφέρεται σὲ χειρόγραφο τοῦ ἔτους 1732, ποὺ βρίσκεται στὸ μοναστήρι τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας στὴ Χαλκιδικὴ. Στὸ χειρόγραφο αὐτό, δημοσιευμένο παλαιότερα ἀπὸ τὸν Π. Ν. Παπαγεωργίου³, ταυτίζεται ἡ σημερινὴ Ἐπανομὴ μὲ τὸ τοπωνύμο Ἀπανεμή (sic). Ἀν ἡ γραφὴ τοῦ ὀνόματος ἔχῃ παραδοθῆ σωστά, τότε ἔχουμε τὸν βασικότερο ἐνδιάμεσο τύπο τῆς ἐξελίξεως ἀπὸ τὸ ἀπάνεμη στὸ Ἀπανομὴ καὶ Ἐπανομή.

Μὲ τὶς παρατηρήσεις αὐτὲς καὶ κυρίως μὲ τὴν ἔστω καὶ μοναδικὴ ὡς τώρα μαρτυρία τοῦ χειρογράφου τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας ἐνισχύονται σημαντικὰ τὰ συμπεράσματα τῆς ἐτυμολογικῆς ἐργασίας τοῦ Συμεωνίδη.

ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΗΑΖΑΡΑΣ

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1821

Τὸ δημοσιευόμενον ἔγγραφον, ἀποκείμενον εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς μονῆς Ζάβορδας (εἰκ. 1), εὑρέθη τὸ ἔτος 1959 ὅμοδ μετά τῆς διαθῆκης τοῦ Ὁσίου Νικάνορος καὶ τινῶν ἄλλων ἔγγραφων, τὰ ὅποια ἐδημοσιεύσαμεν παλαιότερον⁴. Πρόκειται περὶ ἐγκυκλίου τοῦ πατριάρ-

1. Βλ. Α. Ι. Θ α β ὁ ρ η, Οὐσιαστικὰ ἀπὸ ἐπίθετα (καὶ μετοχὲς) στὴ νέα Ἑλληνική, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 1.

2. Α. Ι. Θ α β ὁ ρ η, ἔ.ἄ., σ. 68 καὶ 159.

3. Π. Ν. Π α π α γ ε ω ρ γ ι ο υ, Ἐκδρομὴ εἰς τὴν βασιλικὴν καὶ πατριαρχικὴν μονὴν τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας τῆς ἐν τῇ Χαλκιδικῇ, «Byzantinische Zeitschrift», τ. 7(1898), σ. 69.

4. Βλ. Νικ. Π. Δ ε λ ι α λ η, Τὸ πρωτότυπον τῆς διαθῆκης τοῦ Ὁσίου Νικάνορος

χου Κωνσταντινουπόλεως Εὐγενίου (1821-1822) ἐξαπολυθείσης τὸν Ἰούνιον 1821 καὶ ἀπευθυνομένης πρὸς ἄπαντα τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαόν, διὰ τῆς δποίας καταδικάζεται ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων τοῦ 1821 καὶ θεωροῦνται καθηρημένοι μὲν οἱ βοηθοῦντες ἢ ἀποκρύπτοντες τοὺς ἐπαναστάτας κληρικοί, ἀφωρισμένοι δὲ οἱ λαϊκοὶ καὶ ἴδιωται οἱ συμπράττοντες ἢ εὐνοοῦντες τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα.

Εἰκ. 1. Ἡ μονὴ Ζάβορδας

Ἡ Ἐγκύκλιος αὕτη τοῦ Εὐγενίου ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ ἐπανάληψιν τοῦ γνωστοῦ ἀφορισμοῦ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου Ε'¹ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, φωτογραφίαν τοῦ δποίου παραθέτομεν (εἰκ. 2) ἐκ τοῦ κώδικος ἀπογράφων τῆς Ἐπισκοπῆς Σερβίων καὶ Κοζάνης 1815-1831².

Ἡ Ἐγκύκλιος τοῦ Εὐγενίου εἶναι γραμμένη εἰς τὴν πρώτην σελίδα φύλλου χάρτου διαστάσεων $0,48 \times 0,71$ μ. Εἰς τὸν νῦντον καὶ εἰς τὸ κάτω δεξιὸν μέρος ὑπάρχει ἡ ἐξῆς διαφορογράμματος σημείωσις: «Ἐπιτίμι(ον) Συνοδικόν. Ἐπιτιμῶν τοῖς κατὰ τὸ ,αωα(α)/ἔτος ἐπὶ μηνὸς Ἀπριλίου Συνομῶνταις περὶ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας καὶ μηδενὶ πραξαμένοις κατὰ τῆς μεγάλης πόρτας ἐπὶ Σουλτάν Μαχμούτ».

Ἐὐγένιος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ρώμης
καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης

Οἱ τῷ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτῳ Ἀποστολικῷ Πατριαρχικῷ καὶ Οἰκουμενικῷ Θρόνῳ ὑπο-

τοῦ Θεσσαλονικέως καὶ τέσσερα ἄλλα ἀνέκδοτα ἔγγραφα, «Μακεδονικά», τ. 9(1969), σ. 243-265.

1. Τὸ κείμενον τοῦ ἀφορισμοῦ βλ. εἰς Τάκη X. Κανδηλών, Γρηγόριος Ε', ἔκδοσις β', ἐν Ἀθήναις 1921, σ. 214-219.

2. Διὰ τὸν κώδικα βλ. Μιχ. Ἀθ. Καλινδέρη, Γραπτὰ μνημεῖα ἀπὸ τὴν Δυτ. Μακεδονία χρόνων Τουρκοκρατίας, Πτολεμαΐς 1940, σ. 66-85.

κείμενοι Ίερώτατοι Μητροπολίται, και ύπέρτιμοι και Θεοφιλέστατοι Ἀρχιεπίσκοποί τε και Ἐπίσκοποί, ἐν Ἀγίῳ/Πνεύματι ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, και συλλειτουργοί, και εὐλαβέστατοι Ίερεῖς, και δισιώτατοι Ίερομόναχοι, τιμιώτατοι προεστῶτες και πρόκριτοι, και λοιποὶ ἄπαξ ἄπαντες εὐλογημένοι χριστιανοί, γάροις εἴη διμήν και εἰρήνη παρὰ Θεοῦ· ἡ ἐκκλησία

163 *Isor coagazanteis de gipsos*. 1821 *papel encaixado* de *gipsos* e *argamassa*
de *lito* *adherentes* de *Algodão* *impregnado* de *Algodão* de *Veludo* *verde*.

Греческій землі десь въ съезжаніи съвѣтскаго посланія въ Стамбулѣ

Q1. 1º se o papa é presidente do Congresso? 2º se o Congresso deputado é presidente da república? 3º se o presidente da república é presidente do Congresso? 4º se o presidente da república é presidente do Congresso? 5º se o presidente da república é presidente do Congresso? 6º se o presidente da república é presidente do Congresso? 7º se o presidente da república é presidente do Congresso? 8º se o presidente da república é presidente do Congresso? 9º se o presidente da república é presidente do Congresso? 10º se o presidente da república é presidente do Congresso?

38. Mafjus Regjistrasi 300000,- 39. Igorszefor Regjistrasi 100000,-

f. d. Kugelformen	f. d. Kugelformen	f. d. Kugelformen
f. d. Kugelformen	f. d. Kugelformen	f. d. Kugelformen
f. d. Kugelformen	f. d. Kugelformen	f. d. Kugelformen
f. d. Kugelformen	f. d. Kugelformen	f. d. Kugelformen
f. d. Kugelformen	f. d. Kugelformen	f. d. Kugelformen

Índice

Eik. 2. Ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τοῦ ἀφορισμοῦ τοῦ Ὑψηλάντου
 (Κεδριέ ἀπογόρων, Ἐπισκοπῆς Σεοβίων καὶ Κοζάνης, 1815-1831, σ. 168-170)

τοῦ Θεοῦ οία φιλόστοργος Μήτηρ πάντων τῶν εὐσέβῶν καὶ ὁρθοδόξων χριστιανῶν δὲν ἔλειψε οὕτε λείπει ἀπὸ τοῦ νῦν πρᾶγμα/τεύεται διαφοροτρόπως τὴν σωτηρίαν τῶν εὐπειθῶν αὐτῆς τέκνων, ὅτε μὲν ὀργιζομένη, ὅτε δὲ προτρέπουσα, καὶ ἄλλοτε παρακαλοῦσα. “Οταν δὲ κατίδη αὐτά ἐπὶ τῷ χειρὸν προβαίνοντα/ καὶ οὐ μόνον ἰδίαν ἀλλὰ καὶ κοινὴν βλάβην προξενοῦντα τότε δὲ ἐγκάιρως ἐπάγει καὶ τὰ ἐπιτίμεια ὅπως διὰ τῆς πνευματικῆς ταύτης

ρομφαίας ἀναστείλασα τὴν κακίαν τῶν μερικῶν/ ἀπαλλάττει καὶ τοὺς λοιποὺς τῆς ἀπωλείας· ἐγένετο ἀναμφιβόλως γνωστὴ εἰς δλους σας ἡ ἀπαραδειγμάτιστος κακοβουλία καὶ ἀντίθεος ἀνταρσία τῶν εἰς (τὰ μέρη) τῆς βλαχομπονγδανίας ἀναφανέντων ἀπονενοημένων ἐκείνων ἀποστατῶν, οἵτινες καὶ ὡς νοσήσαντες μίαν νόσον ἀντιστρατευομένην καθόλα, καὶ ἡθικῆς καὶ κατὰ λόγον... εἰς τε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ/ εἰς τὴν ἐφ' ἡμᾶς τεταγμένην κραταιάν καὶ ἀήττητον βασιλείαν, ἐφείλκυσαν κακοφρόνως οἱ ἀσυνείδητοι, καὶ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ὁργήν, καὶ τὴν ἔνδικον βασιλικὴν ἀγανάκτησιν, καὶ παιδείαν./τὸ τοιοῦτον τέλος τῶν κακοβούλων ἐκείνων δέον νὰ φοβίσῃ τοὺς λοιποὺς καὶ νὰ τοὺς ἀποκαταστήσῃ προσεκτικούς, καὶ ἐδραιοτέρους εἰς τὰ χρέη τοῦ ρυαγιαλικίου, πᾶν τούναντίον συνέβῃ εἰς μερι/κά μέρη διεφθαρμένων κακοήθων, καὶ κακοφρόνων ἀνθρώπων καὶ ἀντὶ τὸ νὰ γνωρίζωσι οἱ ἀσυνείδητοι τὸν κρημνὸν εἰς ὃν κινδυνεύωσι νὰ περιπέσωσι καὶ νὰ ἐξαιτήσονται τὴν ἄφεσιν, ἐφ' οἵς κατὰ διάνοιαν ἐφθασαν νὰ πλημελήσωσι συμπαρεσύρθησαν καὶ αὐτοὶ αὐτοκεφάλως καὶ κακοβούλως εἰς τὸν ἔδιον τῆς ἀπωλείας κρημνόν, προῖκα τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀράς/ τὸ κοινὸν ἀνάθεμα, καὶ τὴν βασιλικὴν ἔνδικον ἀγανάκτησιν, κολποσάμενοι ὅτι οἱ τοιοῦτοι φθορεῖς καὶ λυμεῶνες τοῦ γένους (:), καταφρονήσαντες τὴν ὀφειλομένην πίστιν καὶ εἰλικρίνειαν/ εἰς τὸ κραταιόν δοβλέτι ἀπεμακρύνθησαν καὶ αὐτοὶ τοῦ Θεοῦ, ὡς ὑπερόπται τῶν θείων καὶ ἱερῶν νόμων, καὶ κανόνων, καὶ οὐδεμίᾳ ἀμφιβολίᾳ, ὅτι ὅσον οὕπῳ ἐξολοθρευ/θήσονται οἱ τοιοῦτοι δι' ὅλου, ἔρχεται γάρ φησὶ ἡ ὁργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπωλείας, οὔτε ήμᾶς λανθάνει τὸ τοιοῦτον, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἡμῶν χρέος μᾶς ἀπαγορεύει/ ἄμα ἐνιδρυθέντες εἰς τὸν ἀγιώτατον τουτονὶ πατριαρχικὸν ἀποστολικὸν καὶ οἰκουμενικὸν θρόνον νὰ ὄμιλήσωμεν καὶ ἡμεῖς τὰ σωτήρια: πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ εὐσεβεῖς, καὶ πιστοὺς/ ραγιάδες, τῆς κραταιᾶς, καὶ ἀήττήτου βασιλείας, καὶ νὰ ὑπομνήσωμεν τὰς ὅσας χάριτας, ἃς ἴδομεν, καὶ βλέπομεν παρὰ τῆς ἀνεξαντλήτου αὐτῆς πηγῆν τοῦ ἐλέους, διά τοῦτο γράφο/ντες πρῶτον μὲν παρακινοῦμεν, καὶ συμβουλεύομεν πᾶσιν ὑμῖν πατρικῶς, ὅπως ἀνακαλεσάμενοι εἰς τὸν νοῦν σας ὅσα καλά ἤξιωται τὸ γένος μας κατὰ καιροὺς ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφῆ/ σκιὰν τοῦ βασιλείου κράτους, τῶν πάντοτε ἡσύχως, μὲ κάθε ἀνεσιν, μὲ τὴν τιμὴν καὶ ὑπόληψιν του, καὶ μὲ δλην τὴν ἔκτασιν τῶν θρησκευτικῶν πράξεων ἔλθητε εἰς ἑαυτοὺς καὶ γνωρίσαν/τες τὸ πόσον χρέος ἔχομεν εἰς τὸ βασίλειον κράτος, διά τὰ ἀπειραι ταῦτα καλά μένητε ἐδραῖοι καὶ στερεοὶ εἰς τὴν πίστιν καὶ σαδίκανεστλήκι (:); σας φυλάττητε εἰλικρίνειαν, πίστιν/, καὶ ὑποταγὴν εἰς ὅλα τὰ ἀρέσκοντα τῇ ἐφ' ἡμᾶς τεταγμένη κραταιᾶς καὶ ἀήττήτῳ βασιλείᾳ καὶ σώζητε ἀπαρέγκλητον τὴν πρὸς τὸ βασίλειον κράτος ἄδολον ὑπόκλισιν, ἔχοντες πρὸ/ δφθαλμῶν, ὅσα δὲ κραταιότατος, δικαιότατος, καὶ εὐσπλαχνικώτατος ἡμῶν ἄναξ (ὅν κύριος ὁ Θεός διαιφυλάττει ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ ὑποτάσσων ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ πάντα ἔχθρον καὶ/ πολέμιον) ἐπιδαιψιλεύει καλὰ εἰς τὸ ἡμέτερον γένος τοῦ ὅποιου ἡ ἀπειρος εὐσπλαχνία ἀντὶ τοῦ νὰ ἔξαλειφθῇ κατὰ παντὸς τοῦ γένους, παιδεύει καὶ τιμωρεῖ μόνον τοὺς αἰτίους, τοὺς δὲ/ λοιποὺς περιθάλπει καὶ συγχωρεῖ ἀνεξικάκως καὶ πάντων τῶν μετανοούντων δέχεται τὴν πρόσπτωσιν, καὶ μεταμέλειαν ἀληθινῶς, εἰς λίθους βυθὸν παραπέμπων τὰ πλημμεληθέντα.

Είτα/ δὲ ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς, μετὰ τῶν περὶ ήμᾶς ἀγιωτάτων ἀρχιερέων, καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν, ἵνα ὅσοι καὶ ὅποιοι τῶν χριστιανῶν, μι/κροὶ καὶ μεγάλοι, νέοι ἢ γέροντες, ἄνδρες ἢ γυναῖκες ἐκάστης τάξεως καὶ βαθμοῦ καὶ ἡλικίας, καὶ καταστάσεως, εἰς οὐδὲν λογισάμενοι τὰς πνευματικὰς νουθεσίας καὶ ἐκκλησια/στικὰς ἐντολάς, ἐμμείνωσι τῇ κακοβουλίᾳ αὐτῶν, καὶ ἐπιχειρήσωσιν εἰς κανένα κίνημα ἀπασῶν τῷ πιστῷ ρεαγιλικίῳ, καὶ ἢ λόγῳ ἢ ἔργῳ ἢ κατὰ διάνοιαν συμπρά/τουσι καὶ συμφρονοῦσι τοῖς ἀπονενοημένοις ἐκείνοις τοῦ γένους, τὴν ἀπώλειαν, καὶ ἑατῶν καὶ τῶν λοιπῶν ὁμογενῶν ἔργον τὴν ἀπώλειαν ἢ εἰδότες τοὺς τὴν τοιαύτην φθοροποι/ὰν νόσον νοσοῦντες κρύπτουσι καὶ σιωποῦσι αὐτοὺς οἱ τοιοῦτοι ἀρχιερεῖς, ἢ Ἱερεῖς δοντες, καθηρημένοι ὑπάρχουσι πάσης ἀρχιερατικῆς καὶ ἱερατικῆς ἐνεργείας καὶ τάξεως,

10

15

20

25

- και/ ἔκπτωτοι τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου και ἀπόβλητοι τῶν ἵερῶν περιβόλων και ἔγυμνασμένοι τῆς θείας χάριτος· λαϊκοὶ και ἰδιῶται ὡς ἀσεβεῖς, ἀντίθεοι, κακόβουλοι και ἀσυνείδη/τοι, ἀφωρισμένοι ὑπάρχουσι ἀπὸ Θεοῦ κυρίου παντοκράτορος και κατηραμένοι και ἀσυγχώρητοι και (κατὰ) θάνατον ἀλυτοι, και τυμπανιαῖοι (αἱ πέτραι) τὰ ἔντα και ὁ σίδηρος/λυθείησαν, αὐτοὶ δὲ μηδαμῶς, κληρονομήσουσι τὴν λέπραν τοῦ γιεζῆ, και τὴν ἄγχοντην τοῦ Ἰούδα, τὰ κτήματα και ὑπάρχοντα αὐτῶν εἰς ἀπώλειαν εἴησαν και παντελῇ ἀφανισμὸν/ἐν γενεᾷ μιᾷ ἐξαλειφθείη τὸ δόνομα αὐτῶν μετ' ἥχου, και οὐ μὴ μείνη αὐτοῖς, ἐκκοπήτωσαν ἀόρως τῆς παρούσης ζωῆς, και προσζημιωθήτωσαν και τὴν μέλλουσαν ἐν τῷ/ κρίνεθαι αὐτοὺς ἐξέλθοιεν καταδεικασμένοι ή προσευχὴ αὐτῶν γενέσθω εἰς ἀμαρτίαν, και διάβολον στήτω ἐν δεξιῶν αὐτῶν γεννηθήτωσαν αἱ γυναῖκες αὐτῶν χῆραι, και τὰ/ τέκνα αὐτῶν ὅρφανά, γεννηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτῶν ἡρημωμένη, και ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν, γεννηθήτω ὁ οὐρανὸς ὁ ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν χαλ/κούς, και ἡ γῆ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν σιδηρᾶ. πάταξει κύριος αὐτοὺς τῷ ψύχει τῷ πυρετῷ και ἀνεμοφθορῷ, και τῷ ὄχρᾳ μεταμορφωθείησαν εἰς βόας κατὰ τὸν Ναβουχοδόνο/σορ, στένοντες εἰεν ἐπὶ τῆς γῆς και τρέμοντες ὡς ὁ Κάιν, σχισθείσα ή γῆ καταπίη αὐτοὺς ὡς τὸν Δαθάν Κορρέ, και ἈΒαρᾶν, ἄγγελος κυρίου καταδιώξαι αὐτοὺς ἐν πυ/ρίνῃ ρομφαίᾳ, ή ὀργὴ τοῦ Θεοῦ εἰη ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, και ἡ μερὶς αὐτῶν μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα και τῶν θεομάχων Ἰουδαίων τῶν συσταυρωσάντων τὸν κύριον/ τῆς δόξης και προκοπήν μήποτε ἡδησαν, μηδὲ πρόσωπον Θεοῦ, ἔχοντες και τὰς ἀρχὰς πάντων τῶν ἀπ' αἰώνων ἀγίων, και θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ και τῶν /λοιπῶν ἀγίων συνόδων ἐξ ἀποφάσεως. ,αωκα' (1821).

Ἐν μηνὶ Ἰουνίῳ Ἰνδικτ. Θ.

τὸ Καισαρείας Ἰωαννίκιος τὸ Ἐφέσου Μακάριος τὸ Ἡρακλείας Μελέτιος † ὁ Κυζίκου Κωνσταντίνος † ὁ Νικομηδείας Μακάριος † ὁ Χαλκηδόνος Γρηγόριος † ὁ Προύσης Γεράσιμος † ὁ Βερροίας Ζαχαρίας † ὁ Βιζύης Ιερεμίας † ὁ Συληνός... ὁ Λήμνου Μακάριος ὁ Γρεβενῶν; Ἀνθίμος;

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Π. ΔΕΛΙΑΛΗΣ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εἶχα δημοσιεύσει στις 26 Όκτωβρίου 1962 στὴν ἐφημερίδα Μακεδονίᾳ τῆς Θεσσαλονίκης, μὲ τὴ συμπλήρωση 50 χρόνων ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Μακεδονικῆς πρωτεύουσῆς, ἔνα ἄρθρο σχετικὸ μὲ τὴν παιδεία στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας στὴν πόλη τοῦ Ἀγίου Δημητρίου. "Υστερα ἀπὸ λίγες ἡμέρες, σεβαστός συνταξιούχος ἐκπαιδευτικός, δ ἀειμνηστος Δ. Παπαγεράκης, ἀποθανὼν πρό τινων ἐτῶν, μὲ ἐπεσκέψθη στὸ γραφεῖο μου και θέθεσε στὴ διάθεσή μου ἐκτεταμένο σημείωμα σχετικὸ μὲ τὸ θέμα αὐτὸ ποὺ περιέχει σημαντικὲς πληροφορίες και τὶς ὅποιες κρίνω σκόπιμο νὰ δημοσιεύσω ἐδῶ γιὰ νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν ἀπὸ τοὺς ἀσχολουμένους μὲ παρεμφερῆ θέματα στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας¹.

Στὸ κεφάλαιο ποὺ ἀναφέρετε τὸ τί δημοσίευσε ὁ διαπρεπὴς δημοσιολόγος Richard von Mach στὶς ἔρευνές του διὰ τὰ ἔτη 1895-1896, γράφετε ὅτι στὰ δύο βιλαέτια τῆς Μακεδονίας

1. Στὸ μεταξὺ διάστημα ἐξεδόθη ἀπὸ τὴν Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν τὸ πολὺ ἐνδιαφέρον βιβλίο τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Σ τ ε φ. Π α π α δ ο π ο ύ λ ο ν, Ἐκπαιδευτικὴ και κοινωνικὴ δραστηριότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν τελευταῖο αἰώνα τῆς τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1970, 8ον, σελ. 290.

σημειώνει 22 γυμνάσια και 304 δημοτικά σχολεῖα κλπ. Σ' αὐτὰ θὰ ἀναφέω μερικές λεπτομερειακές πληροφορίες, διότι τότε ήμουν μαθητής Γυμνασίου κι ἔγω.

Στὰ δύο βιλαέτια Θεσ/νίκης και Μοναστηρίου Γυμνάσια μόνον τρία, στὸ Μοναστήρι, στὸ Τσοτύλι και στὴ Θεσ/νίκη και ἄλλο στὴ Σιάτιστα, τὸ Τραπάντζειο, ποὺ ἦτο γιὰ τοὺς Σιατιστινὸς μόνον και δὲ θυμοῦμαι, ἀν ἦταν τέλειο. Ἀλλα Γυμνάσια δὲν ὑπῆρχαν. Ἀνώτερα δημοτικά δύος δὲν μπορῶ νὰ ἐννοήσω ποιὰ εἶναι και ἐννοεῖ δημοσιολόγος. Τότε ὅσες περιφέρειες ἔξαρτηνταν ἀπὸ τὴν Θεσ/νίκη εἶχαν τὰ ἴδια σχολεῖα.

Λοιπὸν τὰ σχολεῖα τῆς στοιχειώδους ἐκπαίδευσες εἶχαν ἔνη τάξεις και τὰ λέγαμε Ἀστικὰ Σχολεῖα και ὅχι δημοτικά και τὰ Γυμνάσια πάλιν ἔνη. Σὲ κοινότητες ποὺ εἶχαν ἀρκετὸ πληθυσμὸ και ἔσοδα εἶχαν και δύο συνήθως γυμνασιακὲς τάξεις, ὅπως στὸν Πολύγυρο τῆς Χαλκιδικῆς. Μόνο στὴν Ἀργαία εἶχαν κατὰ τὸ σύστημα τῆς ἐλεύθερης Ἑλλάδος τέσσερεις τάξεις δημοτικοῦ και τρεῖς σχολαρχείον.

Γεννήθηκα στὰ Βραστά, ἀνατολικὰ ἀπὸ τὸ Πολύγυρο 13 χιλιόμετρα, τὸ 1876. Τὸ 1882-83 ἐγγράφηκα στὸ σχολεῖο μας ποὺ εἶχε 2 δασκάλους τελειοφόίτους τοῦ Γυμνασίου Θεσ/νίκης. Ὁλα τὰ χωριά τῆς Χαλκιδικῆς εἶχαν σχολεῖα, ἵσως μερικὰ πολὺ μικρὰ νὰ μὴν εἶχαν. Ὅσα εἶχαν 200 οἰκογένειες και ἄνω δύλα εἶχαν 2 δασκάλους η ἔνα δάσκαλο και μιὰ δασκάλα, ἀλλὰ τρεῖς. Εἰς κωμοπόλεις μεγάλες εἶχαν και γυμνασιακὲς τάξεις, συνήθως δύο.

Οταν τὸ 1890-91 πήγα στὸν Πολύγυρο στὴ Β' Γυμνασίου εἶχαν δασκάλους και τοῦ διδασκαλείου Θεσ/νίκης. Τὸ διδασκαλεῖο Θεσ/νίκης ἰδρύθηκε, ώς φαίνεται, τὸ 1880 ἀπὸ τὸν Χαρίση Παπαμάρκο, ἀλλὰ στὰ 1890-91 δὲν λειτουργοῦσε, καταργήθηκε ἀν λειτουργοῦσε θὰ φοιτοῦσα κι ἔγω, διότι ἦταν χωρὶς ἔξοδα. Στὸ Γυμνάσιο δὲν πήγα γιατὶ δι πατέρας δὲν εἶχε τότε τὴν οἰκονομικὴ δυνατότητα. Ἐμεινα 2 ἔτη στὶς ἐργασίες τοῦ σπιτιοῦ και τὸ τρίτο 1893-94 διορίσθηκα ως βοηθός τοῦ διδασκάλου τοῦ χωριοῦ μας ποὺ ἦταν τοῦ διδασκαλείου Θεσ/νίκης, ἀλλὰ τελείωσε στὸ Διδασκαλεῖο Σερρῶν ποὺ πήγαν δύο δὲν τελείωσαν στὴ Θεσ/νίκη, ἀλλὰ και τὼν Σερρῶν καταργήθηκε. Τότε μάθαμε ὅτι στὸ Τσοτύλι ἦταν οἰκονομικὰ (8½ λίρες δίδακτρα, τροφεῖα και κρεβάτι μὲ στρῶμα), διότι εἶχε και οἰκοτροφεῖο. Τότε λοιπὸν μ' ἐστειλε ἐκεῖ δι πατέρας μον τὸ ἔτος 1895-96 και ἐμεινα και τὸ ἐπόμενο.

Τὸ Γυμνάσιο στὸ Τσοτύλι Δ. Μακεδονίας τὸ ἴδρυσε ὁ ἱερομόναχος Στέφανος Νούκας, πολὺ φιλοπόδος ἀνθρωπος, κατὰ τὸ 1871. Τότε ἡμισταν ἐκεῖ 4 ἀπὸ τὴν Χαλκιδικὴ και δι Σαλονικὶς Ἀθαν. Ἀγγελάκης, δ. Γ. Μπούσιος, δ. Ἡλίας Ἀλέξανδρος, δ κατόπιν ὀφθαλμίατρος. Τὸ διατηροῦσε ἡ Μακεδονικὴ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότητα ἐδρεύονσα στὴν Πόλη. Εἶχε μεγάλη φήμη. Φοιτοῦσαν τότε ὅχι μόνο ἀπὸ τὴν Δυτικὴ Μακεδονία, ἀλλὰ ἀπ' δύο τὸν Ἑλληνισμό. Ἀπὸ τὴν Πόλη, τὴν Σμύρνη, τὴν Κίο (Π. Πινάτσης), τὴν Ἀγκυρα, τὸ Ἐσκί-Σεχῆρ (οἱ ἀδελφοὶ Τσιολίκηδες ἥσαν ἀπ' ἐκεῖ· δι μεγαλύτερος ἦτο ἐπὶ Βενιζέλου ἀρχιτέκτονας ἐδῶ), ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι, τὸ Δυρράχιο, ἀπὸ τὴν Θεσσαλία, τὸν Πειραιᾶ. Αντούς τοὺς ἐστειλαν ἐκεῖ γιὰ σωφρονισμό, διότι ἦταν πειραιωσιμένο οἰκοτροφεῖο και μόνο τὸ Σάββατο 2 δρες πηγαίναμε στὴν ἀγορὰ ποὺ γινόταν και εἶχε περὶ τὰ 200 μαγαζιά, ἀς τὰ ποῦμε, ποὺ ἀνοιγαν μόνο τὸ Σάββατο. Συνταξιώτης μον ἦταν και δ. Δ. Χατζόπουλος, ἐ. π. Βιομηχάνων. Εἶχε γυμνασιάρχη τὸν Σακελλαρίου, γηραλέο φιλόσοφο, τὸν ἀριστο μαθηματικὸ Δημ. Στεφάνου, γνωστότατο ἐδῶ, τὸν Ἰωάννη Παντίδη, λίγο κοντσό, ἀριστο φιλόλογο στὴν Α' και Γ' Γυμνασίουν και τὸν Ἀθανάσιο Κωνσταντινίδη στὴ Β' τάξη, τὸν γνωστὸ λυκειάρχη βραδύτερα, τὸν Λαραβίγκα κλπ. Τὸ Γυμνάσιο ἦταν τετρατάξιο, ὅπως στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα. Εἶχε γιὰ τὸ χωριό ἐκεῖνο και τέσσερεις τάξεις δημοτικοῦ και τρεῖς σχολαρχείον γιὰ τοὺς γείτονες. Αντοὶ οἱ ἀπ' τὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα μαθητές ἔφεραν τὴν ἀντικείμεντα τοὺς και σὲ πολλοὺς ἄλλους και ἔγω και ἔνας Ναονσαῖος ἀηδιάσαμε (τσιγάρο και ἀκολασίες) και ἀποφασίσαμε διὰ τὸ ἐπόμενο ἔτος 1896-97 νὰ μὴν ἔναντιμε ἐκεῖ και ἀν ὅ γονεῖς μας δὲν μᾶς πήγαιναν στὴν Θεσ/νίκη, νὰ πάμε στὸ Μοναστήρι, ὅπου μάθαμε πώς ἦταν οἰκονομικά. Και δι μὲν Πέτρος Χριστίνας πήγε στὸ Μοναστήρι, ἔγω δὲ στὴν Θεσσαλονίκη.

Στὴν Θεσ/νίκη κατατάχθηκε στὴν Ε' τάξη. Εἴχαμε γυμνασιάρχη τὸν Ἰωάννη Δέλλιο, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦταν ὑπίκουος "Ἐλληνας ἔνεκα τοῦ τότε πολέμου ἔφυγε καὶ ἔτσι καὶ τὸ ἐπόμενο ἔτος τὸν ἀναπλήρωσε ὁ καθηγητὴς Γκοτζαμάνης (ἀριστος ἰστορικός). Εἶχε περὶ τοὺς 220 μαθητὰς.

Τὸ Γυμνάσιο ὡς κλασσικὸ πιθανὸν νὰ ἦτο ἀπὸ τὸ 1875. Τότε εἶχε καὶ Παρθεναγαγεῖο Γυμνάσιο μὲ πέντε τάξεις, ἀπ' αὐτὸ διδακτήριον οἱ τότε δασκάλες. Τὸ διδακτήριο τὸν ἦτο στὴν ὁδὸ Σωκράτους, δύον τώρα τὸ δο Θηλέων καὶ τότε ἐπισκενάζετο καὶ λειτούργησε στὸ διδακτήριο τὸν Γ' ἀρρένων. Ἐμεῖς οἱ μαθητὲς φοιτούσαμε στὸ τότε νεοοικοδομημένο Χαρίσειο Γηροκομεῖο, στὴν ὁδὸ Μητροπόλεως. Τὸ διδακτήριο τὸν ἦταν τὸ κατὰ τὴν Ἐκκλ. Παναγούδα τότε καινοργές καὶ σήμερον οἰκονομικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ σχολὴ.

Μετὰ τὸ 1865 στὸ χωρὶ μας εἴχαμε ἄνα δάσκαλο Σταῦρο Παπασταῦρο, Ἡπειρώτη, τελειόφοιτο τοῦ Γυμνασίου Ἰωαννίνων ἀποκατασταθέντα ἐκεῖ. Σ' αὐτὸν μαθήτευσε ὁ πατέρας μου κι ἔμαθε πολὺ καλά γράμματα. Δηλ. ἀπ' ἐκείνη τὴν ἐποχὴν ὑπῆρχαν διδάσκαλοι μορφωμένοι.

Προσθέτω καὶ τὰ ἔξης: Μετὰ τὸ 1900 ἴδρυθηκε τὸ ὑποδιδασκαλεῖο τοῦ κ. Χάρακα, ἀπ' τὸ δύοιο ἀποφοίτησαν πάρα πολλοὶ διδάσκαλοι ἀπ' τὴν Χαλκιδική. Ἀπὸ τὸ 1900 καὶ ἔξης ὅλες οἱ κωμοπόλεις στὴν Χαλκιδικὴ ποὺ ἐργάσθηκα εἶχαν σχολεῖα, μὲ 3, 4, 5, καὶ 6 δασκάλους.

ΙΩΑΝ. Κ. ΒΑΣΔΡΑΒΕΛΛΗΣ

**ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ
ΑΦΟΡΩΝΤΑ ΚΥΡΙΩΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΑΣ ΟΠΛΑΡΧΗΓΟΥΣ ΤΩΝ ΚΟΡΕΣΤΙΩΝ
ΝΤΑΛΙΠΗΝ ΚΑΙ ΚΥΡΟΥ**

Ἐξακολουθῶν τὴν ἔρευναν τῆς ἀνευρέσεως ἐγγράφων ἀνεκδότων, ἀρχειακῶν συλλογῶν τουρκικῶν, Ἑλληνικῶν καὶ ἄλλων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δημοσιεύω κατωτέρῳ ἀνέκδοτον ἐγγραφὸν ἀποσταλὲν ἀρμοδίως τὴν 11 Δεκεμβρίου 1906 ἐκ Μοναστηρίου εἰς ἐξέχουσαν προσωπικότητα τῶν Ἀθηνῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, περιέχον μετ' ἄλλων εἰδήσεων καὶ λιαν σημαντικάς πληροφορίας διὰ τοὺς ἐντοπίους "Ἐλληνας ἐκ Μακεδονίας ὀπλαρχηγοὺς τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγώνος Δημήτριον Νταλίπην καὶ Παῦλον Κύρου, πεσόντας ὑπὲρ πατρίδος κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγώνος (1904-1908).

Αἱ δημοσιεύμεναι ἔδδοι πληροφορίαι συμβάλλουν θετικῶς εἰς τὴν ἐτοιμαζομένην κατ' αὐτὰς νὰ δημοσιευθῇ διλοκληρωμένην ιστορίαν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγώνος, είναι δὲ γνωστὸν ὅτι τόσον ἡ Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, δσον καὶ ἄλλοι Ἐλληνες ἀλλὰ καὶ ἔνοι ιστοριογράφοι, ἔδημοσιεύσαν πολλάκις ἐργασίας ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, ἄλλαι δέ, ὡς γνωρίζω, εὑρίσκονται ὑπὸ δημοσιευσιν.

11 Δεκεμβρίου 1906

Συνεχίζω τὴν τελευταίαν ὑποβληθεῖσαν ἔκθεσίν μον, λαμβάνω τὴν τιμὴν τὸν ἀναφέρω τὰ μετ' αὐτῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτη συμβεβηκότα.

Τῇ 1η Νοεμβρίου δ στρατὸς περιεκώκλωσε τὸ χωρίον Δοβρόλιστα¹ (περιφέρεια Νεστραμίου), ἔνθα ἐκρύπτετο ἡ ὑπὸ τὸν Βούλγαρον βοεβόδα Κόλε² συμμορία ἐκ τεσσάρων ἀνδρῶν. Ἐπηκολούθησε συμπλοκή, καθ' ἥν ὁ Κόλες, ὃς καὶ πάντες οἱ κομῆται, ἐν οἷς καὶ δύο Τοῦρκοι ἐφοιεύθησαν. Ἐκ τοῦ στρατοῦ ἐφονεύθησαν δύο καὶ ἐπληγώθησαν ἔτεροι δύο.

1. Δοβρόλιστα, χωρίον τοῦ νομοῦ Καστορίας πλησίον τοῦ Νεστορίου, τώρα λέγεται Καλοχώρι.

2. Βοεβόδας Κόλε, Βούλγαρος ἀρχισυμμορίτης.

Τῇ 2ῃ Νοεμβρίου ὅργανόν τι τοῦ ἐκτελεστικοῦ τμήματος Κλεισούρας¹ ἐπυροβόλησε ἐνεδρεῦσαν παρὰ τὴν Ζαγοριτσάναν² κατὰ τοῦ Βουλγάρου Κονζούν Καλογιάννη, μυλωθροῦ, μέλουν τῆς Ἐπιτροπῆς Ζαγοριτσάνης ἀνεπιτυχῶς. Ὁ στρατὸς Ζαγοριτσάνης καὶ Κουμανιτσόβου³ ἐπετέθη κατὰ τοῦ πυροβολήσαντος οὗτος ὅμως ἥδυνήθη νὰ διασωθῇ.

Οἱ κάτοικοι Ζαγοριτσάνης ἐντρομοὶ ἐκ τῶν πυροβολισμῶν, ἐκρύπτοντο εἰς τοὺς λάκκους ἔχοντες τὴν ἰδέαν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ πολυμελοῦς Ἑλληνικοῦ σώματος.

Τῇ 9ῃ Νοεμβρίου ἐν Περιεπέ⁴ ἐφορεύθη Σέρβος τις βιβλιοπώλης ὑπὸ τῶν ὁργάνων τοῦ Βουλγαρικοῦ Κομιτάτου. Ὁ δολοφόνος συνελήφθη ὑπὸ τοῦ Ὀθωμανοῦ νυκτοφύλακος, ὅστις ὅμως πυροβοληθεὶς ὑπὸ ἄλλων ἐν τῷ μεταξὺ προσδραμόντων Βουλγάρων /ἐπεσε νεκρός καὶ οὕτως ὁ φονεὺς κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ. Τῇ ἐπομένῃ ἡμέρᾳ Κυριακῇ ὁ ἐξάδελφος τοῦ Ὀθωμανοῦ νυκτοφύλακος μεταβάς μετὰ δέκα ἄλλων ὀπαδῶν τοῦ ἐκ Μοναστηρίου εἰς Περιεπέν, ἐφόρευσε τὸν φονέα τοῦ ἐξαδέλφου του, καθ' ἣν ὡραν ἐξήρχετο τῆς ἐκκλησίας μετὰ δὲ τὸν φόνον παρεδόθη εἰς τὴν ἀστυνομίαν.

Τῇ 15 Νοεμβρίου Σερβικὴ συμμορία ἤχμαλώτισε τὸν Ἡγούμενον τῆς παρὰ τὸν Περιεπέν Μονῆς Τρέσκαβετς μετὰ ἔνδεκα ἄλλων Βουλγάρων, ὃν ἀγνοεῖται εἰσέτι ἡ τίχη.

Τῇ 23 Ν/βρίου τὸ ὑπὸ τὸν Βολάνη⁵ σῶμα, ἐφόρευσε δύο Βουλγάρους ἐν Δοβρομίρ⁶, καθ' ὃν πολλαὶ ὑπῆρχον κατηγορίαι καὶ ἀποδείξεις ἐπὶ προδοσίᾳ.

Τῇ 26 Ν/βρίου ἐφορεύθη ἐν Μπούφι⁷ ἔνθα εἴχε μεταβῆ πρὸς εἰσπραξιν χρημάτων ὁ ἐκ Πισοδερίου⁸ Νικόλαος Σανόπονος. Καίτοι ἔθεωρείτο ἐκ τῶν ἀκραιφνῶν ὀπαδῶν τῆς Ἑλληνικῆς μερίδος οὐχ ἡττον τὰ αἰσθήματα αὐτοῦ ἥσαν μᾶλλον ἀμφίβολα, μετὰ πολλῆς δ' ἐπιφυλάξεως ἐφερόμεθα πρὸς αὐτόν.

Πρὸ ἔτος ἐπιπτε θῆμα ὑπὸ φρικτὰς συνθήκας τῆς Βουλγαρικῆς θηριωδίας ὁ ἵερεὺς Νεβόλιανης⁹ Παπα-Κωνσταντίνος Χριστίδης. Ὅπο τὰς αὐτάς συνθήκας ἐφορεύθη τῇ 19ῃ Ν/βρίου ἐντὸς τῆς οἰκίας του ὁ ἔτερος Ὁρθόδοξος ἱερεὺς τοῦ εἰρημένου χωρίου Παπα-Αναστάσιος. Ἀπὸ δύο μηνῶν εἶναι ὁ πέμπτος Ἱερεύς, ὅστις φονεύεται εἰς τὸ τμῆμα Φλωρίνης.

Οἱ φονεύεταις ὕδοτηκοντούτης περίπουν ἥτο εἰς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων παραγόντων τοῦ χωρίου του καὶ προσεπάθει νὰ συγκρατῇ τοῦτο εἰς τὴν ὁρθοδοξίαν καὶ νὰ ἐμπνέῃ εἰς τὸν κατοίκους ἐθνοσιασμὸν καὶ ἐθνικὴν συνειδήσιν. Βεβαίως δὲν ἥδυνατο νὰ συγκριθῇ πρὸς τὸν Παπα-Κωνσταντίνον, ὅστις ἦν ἀληθῆς Ἐθνικὸς ἀπόστολος. Ἄλλ' αἱ γεροντικαὶ του δυ-

2

1. Κλεισούρα, ἡ γνωστὴ πολυπαθῆς κωμόπολις ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ πρὸς Καστορίαν.
2. Ζαγοριτσανή, τώρα λέγεται Βασιλειάδα, χωρίον παρὰ τὴν δημοσίαν ὁδὸν Κλεισούρας-Καστορίας.
3. Κουμανίτσοβον, τώρα λέγεται Λιθιά Καστοριάς (παρὰ τὴν Μονὴν Τσιριλόβου).
4. Περιεπές, κωμόπολις ἀνήκουσα εἰς τὴν Νότιον Γιουγκοσλαβίαν.
5. Βολάνης Γεώργιος, Ἐλλην ὀπλαρχηγὸς τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος ἐκ Λάκκων Κρήτης μὲ μεγαλειώδη δρᾶσιν εἰς τὴν περιφέρειαν Μοριχόβου κυρίως καὶ ἀλλαχοῦ τῶν περιφερειῶν Μοναστηρίου, Φλωρίνης, Καστορίας κ.λ.
6. Δοβρομίρ, χωρὶο πεδιάδα Μοναστηρίου ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὅχθης τοῦ ποταμοῦ Ἐριγάνου ἀνήκον εἰς Γιουγκοσλαβίαν.
7. Μπούφι, χωρίον τοῦ νομοῦ Φλωρίνης, τώρα λέγεται Ἀκρίτας.
8. Πισοδέρι, χωρίον μεταξὺ Φλωρίνης καὶ Καστορίας γνωστὸν κυρίως διὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας τῶν κατοίκων κατὰ τῶν Βουλγάρων κομιτατέζηδων. Πατρίς τοῦ γενναίου Παπασταύρου Τσάμη δολοφονηθέντος ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.
9. Νεβόλιανη, χωρίον τοῦ νομοῦ Φλωρίνης. Ὅπαρουν δύο: Ἡ σημερινὴ Σκοπιά (έγγυς καὶ νοτίως Φλωρίνης) καὶ τὰ Βαλτόνερα εἰς τὴν Χειμαδίτιδα. Ἐδῶ πρόκειται μᾶλλον περὶ τῶν Βαλτονέρων.

Öt százalék körül töredésekkel az agorában minden időszakban.

Ο Διηγέας Νίκος οι Γραμμός μελαρνών τον Ιανουάριον
μετά από πολύτελες έρευνες σε διάφορα γραφεία, γνωρίζει τα πράγματα
και προσπαθεί να τα πάρει όπως είναι. Τον Ιανουάριον η Ελλάς έχει
προσπαθήσει να πάρει την Κύπρο και την Τουρκίαν
μελαρνών μέσω της ΕΕ για να πάρει την Ελλάδαν

τινα χεροπέδεια γράμμων, γράμματα εστι τόνον μεταξύ
μετόπων και προσώπου της ανθρώπου στις γραμμές μεταξύ
αγγελιών: μεταξύ της γένος τατόν μεταπόταν και ομοιό-
ψυχή μεταξύ πατέρων και γιαπτών, ενοβαντών μεταξύ
χειρόποδας μεταξύ δύον παντόποιων αρχηγών οργάνων
στην πατέρων πατέρων και βασικών αρχηγών εστι τον έργον
της Κορονοίας, μεταξύ της βασικής αρχηγός των πατέρων της
διατριβής αναπτυγμένης πίσει

Φωτοτυπία τμήματος του δημοσιευμένου έγγραφου

νάμεις διετίθεντο πᾶσαι εἰλιξρινῶς ὑπὲρ ἡμῶν, δι’ ὁ καὶ ἡ ἀπόλεια τοῦ Παπα-² Αναστασίου εἶναι καίριον / πλῆγμα εἰς τὴν ὑπονομευμένην ἀπό τινος δραστηρίως περιφέρειαν Φλωρίνης.

Τῇ 25 Ν/βρίου ἐν Σόβιτς¹ τοῦ Μοριχόβου ἐφονεύθη μετὰ μικρῶν συμπλοκὴν ὑπὸ τοῦ σώματος Βρόντα² ὁ Βούλγαρος Κομιτατζῆς Τράϊκος καὶ εἰς ἐπληγάθη. Ὁ πληγωθεὶς φεύγων ἔρριψε τὸ χαρτοφυλάκιόν του ἐν ᾧ εὑρέθησαν ἔγγραφα διάφορα περιελθόντα εἰς χεῖρας μας ἀλλ’ ἀσήμαντα.

³Ἐπίσης δ’ ἐφονεύθη καὶ ὁ ἐκ τοῦ χωρίου Σόβιτς Τσόγε, ὅστις ἔξηπάτησε τὸ σῶμα διαβεβαίωσας ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ δὲν ὑπῆρχον οὔτε στρατὸς οὔτε κομῆται. Ἐκ τῶν ἔγγραφων, ἄτινα εὑρέθησαν ἐπὶ τοῦ φυνευθέντος καταδεικνύεται ὅτι οὗτος ἡτο διωρισμένος ἐπίτροπος καὶ εἰσπράκτω τοῦ Βουλγαρικοῦ Κομιτάτου ἐν τῷ εἰρημένῳ χωρίῳ.

Τῇ 16 Ν/βρίου συνελήφθησαν ὑπὸ τοῦ στρατοῦ αἰχμάλωτοι ἐξ ἄνδρες τοῦ σώματος Νταλίπη³ παρὰ τὸ Πισσοδέριον, δύν τὰ ὄντα παρατηταὶ εἰσὶ τὰ ἔξης Κώστας Μπαρούτας ἐξ Ἀταλάντης, Παντελῆς Παλαβάζος ἐξ Ἀθηνῶν, Παναγιώτης Σούκος ἐξ Ἀδριτσαίνης, Πέτρος Ἰακώβου ἐκ Κορυτσᾶς, Εὐθύμιος Δημητρίου ἐκ Λάρδας καὶ Ἡλίας Ορφανὸς ἐξ Ἀδριτσαίνης.

Τῇ 17ῃ παρελθόντος μηνὸς ὁ ὀπλαρχηγὸς Νταλίπης μετὰ δεκάδος ἀνδρῶν κυκλωθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ παρὰ τὸ Ζέλοβον μετὰ βραχεῖαν σύγκρουσιν ἐφονεύθη, τῶν λοιπῶν ἀνδρῶν ἐπιτυχόντων νὰ διαφύγωσι.

Τῇ δὲ 19ῃ ἵδιον ὁ ὀπλαρχηγὸς Παῦλος Κύρου⁴ μετὰ τῶν ἵδιων αὐτῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν διασωθέντων ὀπαδῶν τοῦ Νταλίπη ἐνέπεσε παρὰ τὴν Ὅστιμαν εἰς ἐνέδραν στρατοῦ, ἐκ τῆς ὅποιας πάντες διεσώθησαν πλὴν τοῦ Παύλου φυνευθέντος.

⁴Ἐκ τῶν διασωθέντων τρεῖς περιπλανώμενοι ἔφθασαν εἰς Γερμάν⁵, ἔνθα εἰς ἐξ αὐτῶν εἰσελθὼν εἰς τὸ χωρίον ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν / ἐκεῖ χωροφυλάκων. Οἱ δὲ ἔτεροι δύο φυγόντες ἐκεῖθεν ἔφθασαν εἰς Μπούφι, ἔνθα εἰς ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθη, τοῦ ἐτέρου κατορθώσαντος νὰ διασωθῇ εἰς τι παρακείμενον χωρίον.

Κατ’ ἀλλας πληροφορίας, αἵτινες φάνονται πιθανότεραι, τὰ κατὰ τοὺς φόνους τοῦ Νταλίπη καὶ Παύλου Κύρου ἔχονται ὡς ἔξης.

Ο Νταλίπης μετὰ τῶν ὀπαδῶν τον διέμενεν ἐν τῇ παρὰ τὸ Πισσοδέριον Μονῇ τῆς Ἀγίας Τριάδος, ὅτε γνωσθείσης τῆς παρουσίας του ἐπροδόθη ὑπὸ Ζελοβίτον Βουλγάρον, ὅστις εἰδοποίησε διά τινος ρουμανίζοντος τὸν στρατὸν τοῦ Πισσοδέριον, ἐνῷ ταντοχρόνως ὁ Βούλγαρος ἔθετεν εἰς κίνησην τὴν ἐκεῖ πον κρυπτομένην Βουλγαρικὴν συμμορίαν. Ὁ στρατὸς ἐκινήθη πρὸς τὴν Μονήν, ἐξ ἡς ἀνεχώρει δ Ἕπτας, συνέλαβε δὲ τέσσαρας τῶν ὀπαδῶν βραδύνοντας τὸν ἀπέλθωσιν. Ἡ συμμορία βαδίζοντα ἐν τῷ σκήτει ἐνέπεσεν εἰς τὴν ἐνέδραν τῶν Βουλγάρων, οἵτινες πυροβολήσαντες ἐφόνευσαν τὸν Νταλίπην. Οἱ λοιποὶ διεσώθησαν καὶ ἥνωθησαν τὴν αὐτὴν ἡμέραν μετὰ τοῦ Παύλου Κύρου, ὅστις ἀπῆλθεν εἰς Ὅστιμαν. Τὴν ἐπομένην λίαν πρωῒ ὁ Παῦλος Κύρου ἐξερχόμενος τοῦ οἴκου, ἔνθα διενυκτέρευσεν ἐπυροβολήθη καθ’ ὅδον ὑπὸ Βουλγάρων Κομιτάν, οἵτινες εἶχον παρακολουθήσει τὰς κινήσεις τοῦ σώματος καὶ ἐφονεύθη.

1. Σόβιτς Μοριχόβου, χωρίον εἰς Γιουγκοσλαβίαν.

2. Βρόντας, Ἐλλην ὁπλαρχηγὸς τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, ἀνθυπίλαρχος Βασιλείου Παπᾶς, γεννηθεὶς εἰς Πάτρας 1876.

3. Νταλίπης Δημήτριος, Ἐλλην ὁπλαρχηγὸς ἐκ Γαύρου τῶν Κορεστίων, λαμπρὸς πατριώτης καὶ πολεμιστής. Όλόκληρος ἡ οἰκογένειά του προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα.

4. Κύρου Παῦλος, Ἐλλην γενναῖος ὁπλαρχηγὸς ἐξ Ἀνταρτικοῦ τῶν Κορεστίων, προσενεγκών μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸν Μακεδονικὸν Ἀγῶνα.

5. Γέρμαν, χωρίον τώρα λέγεται Ἀγιος Γερμανὸς παρὰ τὴν λίμνην Μικρὰ Πρέσπα.

Οί δπαδοί του κρυπτόμενοι εν ἄλλαις οἰκίαις διεσάθησαν. Τινὲς ὅμως τούτων διασκορπίσθησαν ὑπὸ τοῦ στρατοῦ καὶ ἄλλοι ἐφονεύθησαν ὡς ἀνωτέρω περιεγράφη.

Ο Δημήτριος Νταλίπης ἐκ Γκαμπρέ¹ καταγόμενος ἦτο γενναῖος καὶ ἀρκούντως ἴκανὸς διπλαρχηγός, γνωρίζων καλῶς τὰ μέρη καὶ χωρία καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἐπαρκῶς χρήσιμος. Τὸ κύριον προσὸν αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Παύλου Κύρου ἐκ Ζελόβου² καταγομένου ἦτο 5 ὅτι ἥσαν ἐγχώριοι, ἐπομένως ἐγκρατεῖς/τῶν λαλούμενον γλωσσῶν, γνῶσται τοῦ τόπου καὶ τῶν κατοίκων πρὸς πολλοὺς τῶν ὄποιων συννεδέοντο διὰ φιλίας καὶ συγγενείας καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον κατάρθουν νὰ πλησιάζωσι καὶ νὰ εἰσέρχωται εἰς τὰ χωρία, ἀποβαίνοντες οὕτω χρήσιμοι ἐκεῖ ὅπου ἵκανωτερος ἀρχηγός ἄλλὰ ξένος δὲν θὰ ἐπετύγχανε νὰ ἔξασκῃ ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ τμῆματος τῶν Κορεστίων, ἔνθα αἱ Βουλγαρικαὶ ἐνέργειαι τοσοῦτον βαθείας ἀνέπινξαν φίλας.

Τῇ δὲ Λιβρίου τὸ ὑπὸ τοῦ Ζάκα³ σῆμα ἐπεχείρησεν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ σχισματικοῦ χωρίου Κλάδεοπ⁴ ΒΑ τῆς Καστορίας. Άφοδ διὰ σχεδιῶν διῆλθε τὴν λίμνην, ἀφίχθη εἰς τὸ ἐν λόγῳ χωρίον καὶ ἥρξατο τῆς ἐπίθεσεως. Οἱ κάτοικοι ἀντέταξαν ἰσχυρὰν ἀμυναν καὶ ἥρξαντο πυροβολοῦντες. Κατὰ τὴν συμπλοκὴν ἐφονεύθη εἰς χωρικός, δέκα δὲ τεροὶ συννελήφθησαν ὑπὸ τοῦ σώματος κατηγορούμενοι διὰ διαφόρους καθ' ἡμετέρων δολοφονικάς πράξεις καὶ δικασθέντες ἐπὶ τὰ μὲν ἀπελύθησαν, τρεῖς δὲ ἐθανατώθησαν.

Ἡ πρᾶξις ἦτο λίαν τολμηρά, διότι τὸ Κλάδεοπ εἶναι ἔδρα ἐπικίνδυνος τῶν Βουλγαρικῶν συμμοριῶν καὶ τῆς ἐν γένει κατὰ τὸ τμῆμα ἐκείνο προπαγάνδας.

ΙΩΑΝ. Κ. ΒΑΣΔΡΑΒΕΛΛΗΣ

**ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΠΑΛΑΙΟΥΣ ΑΠΟΦΟΙΤΟΥΣ
ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΤΣΟΤΥΛΙΟΥ
ΠΟΥ ΕΞΕΙΛΙΧΘΗΣΑΝ ΣΕ ΛΑΜΠΡΟΥΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΑΣ
ΚΑΙ ΔΙΕΠΡΕΨΑΝ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ**

Ο κ. Χρίστος Τσώτσης, καταγόμενος ἀπὸ τὸν Βυθὸ τῆς ἐπαρχίας Βοΐου τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, παλαιὸς μαθητής τοῦ ἔξαιρέτου Γυμνασίου Τσοτυλίου, ἀπὸ τὸ ὄποιον πέρασαν ἑκατοντάδες Ἑλλήνων τόσον ἀπὸ τὴν ὑπόδουλη ὅσον καὶ τὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα, ἐρεύνησε καὶ ἐρευνᾶ ἀκόμη ἀρχεῖα, βιβλιοθῆκες σχολικές καὶ μοναστήρια καὶ ἀνευρίσκει ἔγγραφα καὶ ἄλλα γραπτά μνημεῖα χρήσιμα γιὰ τὴν τοπικὴ ἱστορία τῆς Μακεδονίας.

Ο συμπαθῆς αὐτὸς ἐρευνητής ἔθεσε στὴ διάθεσή μου ἀντίγραφον ἔγγραφου τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1897-1898, τὸ ὄποιον ἀφορᾶ εἰς τὸν ἀείμνηστον ίατρὸν Γεώργιον Ἰωάννου Βασδραβέλλην ἀπὸ τὸ Βλάτσι τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, δὲ ὄποιος, ἀποφοιτήσας ἀριστοῦχος τὸ σχολικὸν ἔτος 1897-98, μετέβη ἐν συνεχείᾳ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν ία-

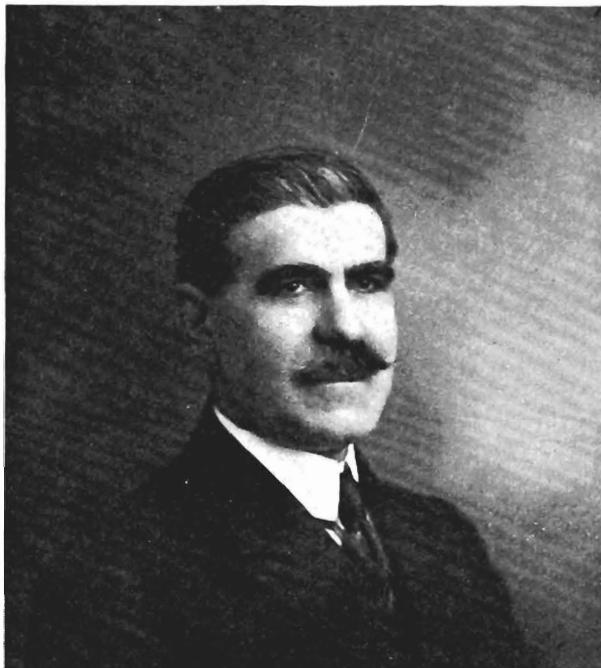
1. Γκαμπρές, χωρίον τοῦ νομοῦ Καστορίας (Κορέστια), τώρα λέγεται Γαῦρος, κείμενον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Φλωρίνης-Καστορίας.

2. Ζέλοβον, χωρίον κάτωθι τοῦ Πισοδερίου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Φλωρίνης-Καστορίας. Ὁνομαστὸν διὰ τοὺς ήρωϊκοὺς ἀγώνας τῶν κατοίκων του ἐναντίον τῶν Βουλγάρων κομιτατῆδων. Περιοχὴ εἰς τὴν ὄποιαν ἔδρασεν ὁ Παῦλος Μελᾶς καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων ἀνταρτῶν. Σημερινὸν Ἀνταρτικόν.

3. Ζάκας, δὲ Ἑλλην ὀπλαρχηγός Γρ. Φαληρέας, ἀργότερον στρατηγός.

4. Κλαδερόπι, χωρίον τῆς περιοχῆς Πρεσπῶν, μᾶλλον πρόκειται διὰ τὸ χωρίον Κοντορόπι Καστοριᾶς, ἔνθα ἔδρασεν ὁ Ζάκας καὶ ὅπου τὴν 14.11.1906 ἐφονεύθησαν 5 Βούλγαροι πράκτορες.

τρικήν σχολήν τοῦ Πανεπιστημίου, άποφοιτήσας και πάλιν ώς άριστούχος. Μετεξεπαιδεύθη άργότερον ἐπὶ μίαν διετίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βιέννης. Ἐν συνεχείᾳ ὁ ίατρὸς Γεώργιος Βασδραβέλλης, θεῖος ἀπὸ ἀδελφὸ τοῦ γράφοντος, ἐγκατεστάθη ἀργότερα εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἀνεμίχθη ἐνεργῶς σὲ δλα τὰ ἔθνικά ζητήματα. Μεταξὺ τῶν ἄλλων μετέβη μὲ εἰδικὴ ἀποστολὴ στὴν Τραπεζούντα γιὰ νὰ μελετήσῃ τὴν πρόοδο τοῦ ἐκεῖ λαμπροῦ Ἑλληνισμοῦ, καθὼς καὶ στὴν Ὀδησσό, ὅπου ἐφιλοξενήθη ἀπὸ τὸν ἐκεὶ διακεκριμένο καὶ πλουσιώτατο Ἑλληνα Μαρασλῆ, μεγάλο εὐεργέτη τῶν Ποντίων.

‘Ο ίατρὸς Γεώργιος Βασδραβέλλης

Ἐπανέκαμψε στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου ἔξελέγη ἐπανειλημμένως σύμβουλος τῶν Πατριαρχείων καὶ δὴ ἐξ ἀπορρήτων τοῦ πατριάρχου Μελετίου Μεταξάκη σὲ μία πολὺ κρίσιμη περίοδο τῶν ἀγώνων τῆς Ἑλλάδος (1920-1922). Διετέλεσε διευθυντῆς τῶν Γαλλικῶν Νοσοκομείων Heremia Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπὶ σειράν πολλῶν ἐτῶν γενικὸς γραμματεὺς καὶ πρόεδρος τῆς ἐκεὶ λαμπρῶς λειτουργούσης Μακεδονικῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος. Διωκόμενος ἀπὸ τοὺς Τούρκους γιὰ τὴ μεγάλη του ἀνάμιξη σὲ ἔθνικά θέματα, κατέφυγε στὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν Μικρασιατικὴ καταστροφή, ὅπου ἔξήσκησε τὴν ίατρικὴ ἐπιστήμη, ἀνασυνέστησε ἐκ νέου τὴν Μακεδονικὴ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότητα μαζὶ μὲ ἄλλους Μακεδόνας, ἐργάσθηκε μὲ ἀγάπη καὶ στοργὴ γιὰ τὴν ἀνάπτυξή της, φρόντισε πολὺ γιὰ τὸ ἴστορικὸ Γυμνάσιον καὶ Οἰκοτροφεῖον τοῦ Τσοτούλιου καὶ ἀπέθανε τὸ ἔτος 1948 προσβληθεὶς ἀπὸ καρκίνου.

Τοῦ ἐκλεκτοῦ αὐτοῦ τέκνου τῆς Μακεδονικῆς γῆς δημοσιεύουμε ἐδῶ ἓνα πιστοποιητικὸν τοῦ Γυμνασίου Τσοτούλιου καὶ μίαν ἀναμνηστικὴ φωτογραφία ὅταν εύρισκετο στὴν ἥλικια τῶν 48 ἑτῶν.

Σχολιακόν ἔτος 1897-98

Γεώργιος Βασδραβέλης ἀριστοβάθμιος πτυχιοῦχος τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ πρόφην Διδασκαλεῖον, διδάξας εὐδοκιμώτατα τὰ τεχνικὰ μαθήματα ἐν τῇ Σχολῇ Ἰστορίαν, Μαθηματικά, Φυσικὴν ἔν τισι τάξεσι τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου, καὶ ἴδιαιτέρως ἀσχοληθεὶς εἰς τὰ Γαλλικά, Μαθηματικά καὶ Λατινικά, καὶ ὑποστάς τὴν ἀπολυτήμον δοκιμασίαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ Σχολικοῦ τούτου ἔτους, ἡξιώθη ἀπολυτηρίου μὲ βαθμὸν ἄριστα.

Δι' ὃ ἐγενετο τότε τὸ πρακτικὸν ὑπογεγραμμένον ὑφ' ὅλον τοῦ Καθηγητικοῦ Συλλόγου.

'Ἐν Τσοτνλίῳ τῇ 13ῃ Ἰουνίου 1898
ὁ Διευθυντὴς Ἀλ. Ἰωαννίδης

ΙΩΑΝ. Κ. ΒΑΣΔΡΑΒΕΛΛΗΣ

ΤΟ ΕΝΤΥΠΟ «ΚΑΛΛΙΚΕΛΑΔΟΣ ΑΗΔΩΝ» ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Πρίν λίγα χρόνια ὑποστηρίχθηκε ἀπὸ τὸν κ. Β. Αἰδαλῆ ὅτι στὸ τυπογραφεῖο Σπ. Βασιειάδη-Νικ. Βαγλαμαλῆ, ἰδρυμένο στὴ Θεσσαλονίκη τὸ 1870, «ἔξετυποῦτο τὸ περιοδικὸ Καλλικέλαδος Ἀηδῶν»¹. Ὁ κ. Αἰδαλῆς βασίστηκε προφανῶς στὴν Ἀγγ. Τσιώμου-Μεταλλινοῦ, ἡ ὁποία ὅμως τὸ μόνο ποὺ ἀναφέρει εἰναι ὅτι στὸ τυπογραφεῖο τοῦ Στεφάνου Θάνου τυπωνόταν τὸ παραπάνω ἔντυπο, χωρὶς νὰ διευκρινίζῃ ἢν ἡταν περιοδικὸ ἡ βιβλίο². "Ἐλεγχος γιὰ ἐπιβεβαίωση τῆς ἀπόψεως αὐτῆς τοῦ κ. Αἰδαλῆ ἔγινε κατὰ τὰ τελευταῖα τρία χρόνια σὲ διάφορες βιβλιοθήκες τοῦ Ἀγίου Ὄρους, Θεσσαλονίκης καὶ Ἀθήνας, χωρὶς ὅμως ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα, μιὰ καὶ δὲν βρέθηκε πουθενά περιοδικὸ μὲ τὸν ἐλκυστικὸ καὶ στὶς μέρες μας ἀσυνήθιστο τίτλο.

Τὴν λύση τοῦ προβλήματος πρωτοσυνάντησα πρόσφατα κατὰ τὴν καταγραφὴ τῆς πολύτιμης σὲ ἔντυπα τοῦ 19ου αἰώνα βιβλιοθήκης τοῦ δικηγόρου Θεσσαλονίκης κ. Ἀδαμ. Ἀμμανίτη. Ὁ φίλος συνάδελφος ἔχει στὴν κατοχὴ του ἔνα βιβλίο ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, μὲ τὸν τίτλο Καλλικέλαδος Ἀηδῶν. Ἀπὸ τὸν ἐκτεταμένο κατάλογο τῶν συνδρομητῶν ἡταν εὔκολο νὰ συμπεράνη κανεῖς ὅτι τὸ βιβλίο είχε τυπωθῆ στὴ Θεσσαλονίκη, μιὰ καὶ οἱ ἀναγραφόμενοι συνδρομητὲς ἡταν σχεδόν δλοὶ τους κάτοικοι κεντρικομακεδονικῶν περιοχῶν. Δὲν ὑπῆρχε ὅμως πουθενά στὸ ἀντίτυπο τῆς βιβλιοθήκης Ἀμμανίτη μνεία τοῦ τόπου ἐκδόσεως καὶ τοῦ τυπογραφείου, γιατὶ τὰ πρῶτα φύλλα, δπου θὰ βρίσκονταν τὰ στοιχεῖα αὐτά, ἡταν κομμένα. Ἀπευθύνθηκα στὸν κ. Μαν. Χατζηγιακούμη, ποὺ ἔχει ἑτοιμάσει βιβλιογραφικὴ ἀνάλυση τῶν ἔργων τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς³. Ὁ κ. Χατζηγιακούμης είχε τὴν καλωσύνη, γιὰ τὴν ὅποια ἴδιαιτέρα τὸν εὐχαριστῶ, νὰ μοῦ στείλη πλήρεις φωτοτυπίες τῶν πρώτων σελίδων ἀπὸ ἔνα ἀντίτυπο ποὺ βρίσκεται στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη, δωρεά τῆς οἰκογενείας Σπ. Μοτσενίγου (Ε.Β.Ε.-Μοτσενίγειον 508).

Ἡ Καλλικέλαδος Ἀηδῶν δὲν είναι περιοδικό, ἀλλὰ μουσικὴ ἐκκλησιαστικὴ ἀνθολογία, ποὺ περιέχει τὰ συνηθισμένα μέλη τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ἐσπερινοῦ, τοῦ Ὀρθρου, καὶ τῆς Λειτουργίας. Προστίθενται στὸ τέλος Καλοφωνικοὶ Είρμοι καὶ πολυχρονισμοὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχη Ἰωακείμ Γ' καὶ τοῦ διαδόχου του στὸ Μητροπολιτικὸ Θρόνο

1. Β. Αἰδαλῆ, Αἱ παρεκτροπαὶ τοῦ τύπου, Θεσσαλονίκη 1966, σ. 27.

2. Ἀγγελικῆς Τσιώμου-Μεταλλινοῦ, Ἡ παλαιὰ Θεσσαλονίκη, τ. Β', Θεσσαλονίκη 1940, σ. 38.

3. Βλ. Χατζηγιακούμη, Σπουδὴ καὶ ἔρευνα τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, «Παρνασσός», τ. 13 (1971), σ. 567-573.

Θεσσαλονίκης Καλλίνικου Φωτιάδη (1878-1884). Ός ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ μέλη ἀνήκουν στὸν Βασίλειο Νικολαΐδη Ζαγκλιβερινό, ἵεροψάλτη τοῦ ναοῦ τοῦ Ἅγιου Μηνᾶ Θεσσαλονίκης, καὶ σὲ ἄλλους εἴτε συγχρόνους του, δπως στοὺς ἵεροψάλτη μοναχὸ Θεοτόκη Βατοπεδινὸ ἀπὸ τὴν Λέσβο, Γεώργιο Μπέτσο Καστοριανό, Βασίλειο Γρηγορίου Οἰκονομίδη ἀπὸ τὴν Νιγρίτα, Νεκτάριο Μ. Βλάχο, Σταμούλη Παναγιώτου Ζαρκινό, εἴτε στοὺς παλαιοτέρους Μητροπολίτη Σισανίου Μελέτιο, Ἀναστάσιο Ραψανίτη, Ἰωάννη Πρωτοψάλτη καὶ μοναχὸ Συνέσιο Ἰβηρίτη. Τὸ ἀντίτυπο τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης ἀνήκε στὸν ἴδιο τὸν Β. Νικολαΐδη Ζαγκλιβερινό, δπως πιστοποιεῖται ἀπὸ διάφορα ἰδιόγραφα σημειώματα.

Ἡ πλήρης ἀναγραφὴ τοῦ ἑξωφύλλου είναι ἡ ἔξης: «Καλλικέλαδος Ἀηδῶν / Περιέχουσα / Μέρος Τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἔνιαυσίου Ἀκολουθίας / Ἡτοὶ Ἐσπερινοῦ, Ὁρθρου καὶ Λειτουργίας / μελοποιηθεῖσα κατὰ τὸ πλεῖστον παρὰ / Βασιλείου Νικολαΐδου Ζαγκλιβερινοῦ / τῇ προσθήκῃ διαφόρων ἀνεκδότων μαθημάτων / τῶν ἑξιχωτέρων τῆς ἐποχῆς μας μουσικοδιάσκαλων / Ἐκδίδονται Ἡδὴ Τὸ Πρῶτον / Υπὸ Σπυρίδωνος Π. Βασιλειάδη / Καὶ / Γρηγορίου Ἱεροδιακόνου Ἰβηρίτου / Ἐν Θεσσαλονίκη / Ἐκ Τοῦ Τυπογραφείου «Ἡ Μακεδονία» / Θάνου καὶ Βασιλειάδη¹ 1882», σσ. η' + 556, διαστάσεις 0,17 × 0,115 μ.

Νομίζω δτὶ μὲ τὰ παραπάνω νέα στοιχεῖα ἀποκαθίσταται ἡ ἀλήθεια σ' ἕνα θέμα πού, παρὰ τὸν λεπτομερειακὸ του χαρακτήρα, είναι ἄξιο προσοχῆς γιὰ τὴν ίστορια τῆς πνευματικῆς κινήσεως στὴν τουρκοκρατούμενη Μακεδονία.

ΧΑΡΑΛ. Κ. ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ

ΚΥΡΙΛΛΟΣ Ο ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΠΑΛΑΙΟΠΙΣΤΟΥ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΟΥ*

Τὴν 14ην Φεβρουαρίου 1969 συνεπληρώθησαν 1100 ἔτη ἀπὸ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου Κυρίλλου τοῦ Φιλοσόφου, φωτιστοῦ τῶν Σλάβων. Οἱ Ρῶσοι παλαιόπιστοι² ἀπὸ πολλῶν ἡδη ἐτῶν, τιμοῦν τὸν Κύριλλον ὡς ἄγιον, ὡς διδάσκαλον καὶ ὡς παιδαγωγὸν τῆς διδασκα-

1. Βλ. Χαρακτηριστικά στοιχεῖα της θεσσαλονίκης, «Μακεδονικά», τ. 8 (1968), σ. 254.

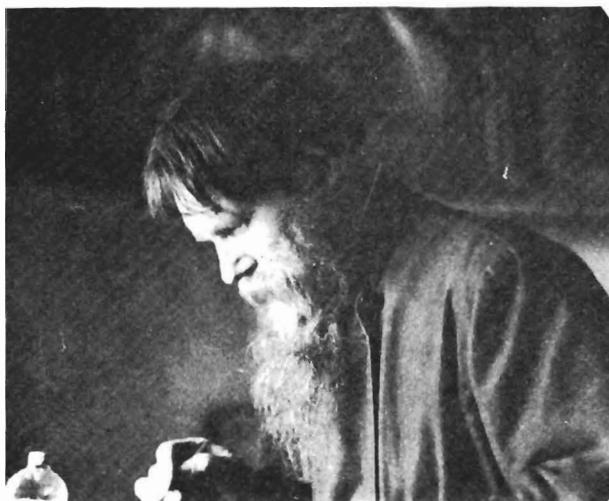
*. Ἡ μετάφρασις ἔκ τοῦ ρωσικοῦ, καὶ ἔκ χειρογράφου τοῦ συγγραφέως, ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Κ. Παπουλίδη, Διευθυντοῦ τοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου Μακεδόνων Σπουδαστῶν, τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν.

2. Σημ. μεταφραστοῦ: «Παλαιοπίστους», ὀπαδούς τῆς παλαιᾶς πίστεως, ὀνομάζουν ἑαυτοὺς οἱ γνωστοὶ «ρασκόλνικοι», οἱ ὅποιοι δὲν ἔδέχθησαν τὴν ἐπὶ Πατριάρχου Μόσχας Νίκωνος (1652-1658) διόρθωσιν τῶν λειτουργικῶν βιβλίων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Ἑλληνικῶν προτύπων καὶ ἀπεσχίσθησαν τῆς Ὁρθοδόξου ἐν Ρωσίᾳ Ἐκκλησίας. Ἐκτοτε, καὶ μέχρι σήμερον, παρουσιάζονται εἰς δύο κυρίως παρατάξεις, τοὺς «ποπόβτσι», τοὺς ἔχοντας ἱερεῖς καὶ δεχομένους τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τοὺς «μπεζποπόβτσι», τοὺς μὴ ἔχοντας ἱερεῖς καὶ μὴ δεχομένους τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας.

Διὰ τὴν βιβλιογραφίαν, βλέπε τὸ κλασσικὸν πλέον ἔργον τοῦ Γάλλου σλαβολόγου P. Pasca, Avvakum et les débuts du raskol. La crise religieuse au XVIIe siècle en Russie (Bibliothèque de l'Institut Français de Léningrad, tome XVIII), Paris (H. Champion) 1938. Ἀνατύπωσις Paris (Mouton) 1963. Πρβλ. καὶ Γρ. Παπαμιχαήλ, Μάζμος ὁ Γραικός, ὁ πρῶτος φωτιστὴς τῶν Ρώσων, Ἀθῆναι 1950, σ. 482-509. Βλ. Ιω. Φειδᾶ, Ρωσικὴ Ἐκκλησία, «Θρησκευτικὴ καὶ Ἡθικὴ Ἐγκυλοπαιδεία», τ. 10 (1967), 1043-1048.

λίας τῶν παλαιοπίστων. Προσφάτως ὁ εἰκονογράφος S. Bykadorov¹, μέλος τῆς παρὰ τὴν Ρίγαν κοινότητος παλαιοπίστων Grebenščikov², ἐξωγράφησε μεγάλην εἰκόνα τοῦ ὁσίου Κυρίλλου, ὑψους 2 μέτρων καὶ πλάτους 65 ἑκατοστῶν (βλ. εἰκ. 2).

Ο διοικητής παρεστάθη εἰς τὴν εἰκόνα ὀλόσωμος μὲ τὰ ἐπισκοπικά του ἄμφια, ἵτοι μὲ πολυσταύριον φαιλόνιον, μὲ τὸ ἐπιτραχήλιον διακεκοσμημένον μὲ μαργαρίτας καὶ μὲ τὸ ὀμοφόριον φέρον ρομβοειδῆ γλωσσίδια. Εἰς τὴν ἀριστεράν χεῖρα κρατεῖ τὴν ἄκραν λευκοῦ

Eἰκ. 1. Ὁ ἀγιογράφος S. Bykadorov

1. Ὁ 39ετής S. Bykadorov (βλ. εἰκ. 1) ἀπεφοίτησε τῆς ἐπαγγελματικῆς σχολῆς καλῶν τεχνῶν τῆς πόλεως Ρίγα. Ἐξέμαθε τὴν τεχνικὴν τῶν εἰκόνων πλησίον τοῦ γνωστοῦ συντηρητοῦ τῶν εἰκόνων εἰς τὸ Λένινγκραντ F. A. Kalikin. Παρὰ τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας του, ὁ S. Bykadorov ἐργάζεται ἀπὸ εἰκοσαετίας καὶ πλέον εἰς τὸ εἰκονογραφικὸν ἐργαστήριον τῆς κοινότητος παλαιοπίστων τῆς πόλεως Ρίγα.

2. Ἡ ἐπ' ὄντας τοῦ Grebenščikov κοινότητος τῶν παλαιοπίστων ἰδρύθη τὸ ἔτος 1760 ὑπὸ τοῦ Feodor Nikiforovič Samanski. Φέρει ὅμως τὸ ὄνομα τοῦ Grebenščikov ἐκ τοῦ ὄμωνυμου μέλους καὶ δωρητοῦ, πλουσίου ἐμπόρου τῆς πόλεως Ρίγα, μὲ μεγάλην ἐπιρροὴν Aleksej Petrovič Grebenščikov. Ἡ ὡς ἄνω κοινότης φημίζεται διὰ τὴν ὥραιαν τῆς ἐκκλησίαν, διὰ τὴν χορωδίαν τῆς μὲ τὴν παραδοσιακὴν μουσικὴν, διὰ τὴν θαυμασίαν βιβλιοθήκην τῆς, ὅπου φυλάσσονται περισσότερα τῶν διακοσίων χειρόγραφα χρονολογούμενα ἀπὸ τοῦ 16ου ἔως τοῦ 20οῦ αἰώνος καὶ πολλαὶ ἄλλαι παλαιαι ἐκδόσεις, καὶ τέλος διὰ τὴν συλλογὴν πολυτίμων εἰκόνων καὶ ἐκκλησιαστικῶν σκευῶν. Ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἡ κοινότης ἐφημίζετο καὶ διὰ τοὺς εἰκονογράφους της, ὡς οἱ G. F. Frolov, P. M. Sofronov, P. A. Pavlov. Τὸ 1960 ἐωρτάσθη πανηγυρικῶς ἡ δευτέρα ἑκατονταετηρίς τῆς κοινότητος. Βλ. I. Staroobrjadčeskij cerkovnyj kalendar' na 1960g. Staroobrjadčeskij cerkovnyj kalendar' na 1961g. Žurnal «Rodnaja Starina», Nos 1-13, Riga, 1928-1933 g. I. N. Z a v o l o k o, Staroobrjadčestvo v Latvii, ἐν τῷ συλλογικῷ ἔργῳ: Russkie v Latvii, Riga 1933, σ. 68-82. Τοῦ αὐτοῦ, Istorija Cerkvi Hristovoj, Riga 1936.

Eἰκ. 2. Ἡ εἰκὼν τοῦ ὁσίου Κυρίλλου

ἀμφίου καὶ Εὐαγγέλιον. Μὲ τὴν δεξιὰν χεῖρα εὐλογεῖ μὲ ἀνοικτὴν τὴν παλάμην. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀναπαρίσταντον συνήθως εἰς τὰς εἰκόνας τοὺς ἄγιους Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, ώς τὸν Μέγαν Βασίλειον, Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, Γρηγόριον τὸν Θεολόγον, Κύριλλον Ἀλεξανδρείας κ.ἄ. Ως δόηγδος διὰ τὸν S. Bykadorov ἐχρητίσμευσε τὸ εἰκονογραφικὸν πρότυπον τοῦ Stroganov τοῦ τέλους τοῦ 16ου καὶ ἀρχῶν τοῦ 17ου αἰώνος, διπού ὑπὸ ἡμερομηνίαν 14 Φεβρουαρίου ἀναγινώσκομεν: «τοῦ ἄγιου πατρὸς Κυρίλλου τοῦ Φιλοσό-

φου, πολιά»¹. Ή μορφή τοῦ Κυρίλλου εἰς τὸ πρότυπον σχεδόν δὲν φαίνεται ἢ μᾶλλον φαίνεται κατὰ τὸ ἡμίσυ κατεστραμμένη. Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι εἰς τὴν εἰκόνα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ πρότυπον σχέδιον, τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίλλου παρεστάθη περισσότερον ἐπίμηκες. Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου εἶναι αὐστηρά, ἀσκητικά, ἀνατολικά. Οἱ ὁφθαλμοὶ εἶναι μεγάλοι, διαπεραστικοὶ καὶ αὐστηροί. Αἱ ὀφρύες καὶ τὰ τόξα τῶν εἶναι μεγάλα. Η ρις εἶναι μακρά καὶ εὐθεῖα. Η γενείας καὶ ὁ μύσταξ εἶναι λευκοί καὶ ἐλαφρῶς βιστρυχοειδεῖς, δηλαδὴ ὥπως ἀκριβῶς καὶ τῶν λοιπῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ή μορφὴ τοῦ Κυρίλλου παρεστάθη εἰς τὸ σύνολον ὥπως κάθε μορφή: λίαν ἐπίπεδος καὶ γεωμετρική.

Μᾶλλον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι παρεστάθη προσωπικὸν ἢ προσωπογραφικὸν σχῆμα, ἀλλὰ πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι πρόκειται μόνον περὶ τῆς παραδοσιακῆς μορφῆς, τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἑτέρου τύπου τοῦ Κυρίλλου. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως ταύτην ὁ παλαιόπιστος εἰκονογράφος ὡδηγήθη διά τοῦ εἰκονογραφικοῦ προτύπου τοῦ 16ου αἰῶνος πρὸς τὴν οὐχὶ μεταγενεστέραν τοῦ 12ου-13ου αἰῶνος σλαβικὴν παράδοσιν².

Ο S. Bykadorovον ἔζωγράφησε τὸν Κύριλλον εἰς μορφὴν ἐπισκόπου, συμφώνως πρὸς τὴν ρωσικὴν εἰκονογραφικὴν παράδοσιν τῆς πρὸς τοῦ [πατριάρχου Μόσχας] Νίκωνος ἐποχῆς. Τὴν θέσιν ταύτην ἐνισχύει καὶ ἡ ἐπιγραφὴ εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς εἰκόνος: «Ἄγιος Κύριλλος ἐπίσκοπος Κατάνης». Ἐνταῦθα, θὰ ώμολόγει τις ὅτι ὑφίσταται κάποια παρανόησις: Διότι εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ ἐπίσκοπος τῆς πόλεως Κατάνης (τῆς Σικελίας) Κύριλλος ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου καὶ ἔζησε τὸν Ιον μ.Χ. αἰῶνα (ἢ μνήμη αὐτοῦ ἐορτάζεται τὴν 21ην Μαρτίου)³.

Εἰς τὰ ρωσικὰ μηνᾶτα ἀπὸ ἀρχαίων χρόνων ἐρρίζωσε ἡ λανθασμένη ταύτισις τοῦ δημοφιλοῦς ἐν Ρωσίᾳ Κυρίλλου τοῦ Φιλοσόφου μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Κατάνης⁴ Κυρίλλου, μαθητοῦ τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, δλίγον γνωστοῦ ἐν Ρωσίᾳ. Βλ. π.χ. τὸ κείμενον συναξαρίου τοῦ 17ου αἰῶνος εἰς τὴν ἡμερομηνίαν 14ης Φεβρουαρίου:

«Ο Κύριλλος, Θεοσαλονικεὺς τὸ γένος... ἥδη ἐδίδαξε Μοραβούς, Βουλγάρους καὶ Σλάβους εἰς πίστιν Χριστοῦ καὶ μετέρριψε τὰ ἐλληνικὰ γράμματα εἰς τὴν ρωσικὴν γλῶσσαν, 130 χρόνους, πρὸ τῆς βαπτίσεως τῆς ρωσικῆς γῆς (ὅ συντάκτης ἔχει ὑπ' ὅψιν του τὸ ἔτος 858!, ἔτος κατὰ τὸ

1. Stroganovskij ikonopisnyj licevoj podlinik (konca 16-načala 17 stoletij). Izdanie litografii pri hudožestvenno-promyšlennom muzeume, Mósčha 1869, σ νδ'.

‘Η κατὰ διάφορον τρόπον παράστασις τῆς μορφῆς τοῦ Κυρίλλου-Κωνσταντίνου ἐνισχύεται καὶ ὑπὸ ἑτέρου ρωσικοῦ προτύπου τοῦ 16ου-18ου αἰῶνος. βλ. I. P. Barsukov, Istočniki russkoj agiografii, «Obščestvo Ijubitelej drevnej pismennosti», Sankt-Peterburg, t. LXXXI (1882), stlb. 292-293.

2. Bl. O. M. Bodjan skij, Izobraženija slavjanskikh pervoučitelej i prosvetitelej sv. Kirilla i Mefodija na poljih obrazja svyatitelja Nikolaja Skoropomočnika, nahodjaščegosja v Afonskom Dočiarskom monastyre, «Čtenija v Obščestve istorii i drevnostej rossijskih pri Moskovskom universitete», 1868, βιβλίον πρῶτον, σ. 247-250. Πρβλ. καὶ A. Vasiljev, Obrazi na Kiril i Metodij v čuždoto i našego izobrazitelno iskustvo, ἐν τῷ συλλογικῷ ἔργῳ: Hiljada i sto godini Slavjanska pismenost 863-1963. Sbornik v čest na Kiril i Metodij, Sofija 1963, σ. 393-488.

3. Arhim. Sergij, Polnyj Mesjaceslov Vostoka, tómos 2ος, Mósčha 1876, μέρος πρῶτον σ. 72, μέρος τρίτον σ. 137.

4. Αὐτόθι, τόμος 2ος, μέρος πρῶτον, σ. 39.

όποιον ἥρχισεν ἡ ἀποστολὴ τοῦ Κυρίλλου εἰς τοὺς Χαζάρους. Σημ. (J. K. B.) καὶ ἐξεδή-
μησε τὸ θέρος τοῦ ἔτους 6377... ταφεὶς εἰς τὴν (πόλιν) Καταών¹.

Ἐπανερχόμενοι εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς νέας εἰκονογραφικῆς παραστάσεως τοῦ Κυρίλλου, σημειοῦμεν δτι εἶναι θαυμασμοῦ ἄξια ἡ αὐστηρὰ τεχνοτροπία τοῦ εἰκονογρά-
φου τῆς πόλεως Ρίγα καὶ ἡ ἐμπνευσμένη τεχνική του, χάριν τῆς ἀλησμονήτου καὶ προσφι-
λοῦντος μορφῆς Κυρίλλου τοῦ Φιλόσοφου, φωτιστοῦ τῶν Σλάβων.

J. K. BEGUNOV

1. Svatcy s kratkim opisaniem žitija svjatyh s perevodu sfjatejšego patriarha Josifa, v
leto 7157 pečatannya, Napečatasja v tipografii Vilenskoj, ff 47-47 r.v.